

**Prof. dr Boro Tramošljanin, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra
Banja Luka**

Prof.dr Duško Vejnović, redovni professor Univerziteta u Banjoj Luci

Kako protiv klevete uvrede-Institucionalizovano disciplinovanje neistomišljenika u Republici Srpskoj i Srbiji

Da bi smo nešto smatrali društveno neprihvatljivim i imali razloge da to sankcionišemo moramo jasno zaključiti o čemu se tu radi. S tim u vezi, u Republici Srpskoj, se trenutno, aktuelizovalo pitanje klevete i uvrede. I jedno i drugo nije dovoljno operacionalizovano. Zato se moraju utvrditi kriterijumi na osnovu kojih se nešto smatra klevetom ili uvredom. U postojećem krivičnom Zakoniku Republike Srpske nema odredbi na osnovu kojih se kleveta i uvreda proglašavaju krivičnim djelom. Za njihovo počinjenje nije se išlo u zatvor. No, sada u Republici Srpskoj postoji intencija, od strane vladajućih krugova, da Parlament Republike Srpske donese odluku prema kojoj su kleveta i uvreda novo krivično djelo. Ono bi se sankcionisalo velikom novčanom kaznom. Ovom nastojanju se suprostavlja opoziciono mišljenje instalirano u opozicionim partijama Republike Srpske. Njima se pridružuju Udruženje novinara Republike Srpske, kao i medijska zajednica. Opozicione partije Republike Srpske (među kojima se posebno ističu SDS-a, PDP-a i Stranka pravde i reda) tvrde, da tu postoji realna opasnost da politička elita Republike Srpske, odnosno, da njene vladajuće strukture nastoje ograničiti slobodu mišljenja i govora, s ciljem da ih stavi pod svoju kontrolu. Građani više neće biti slobodni da pričaju o hiperboličnim novčanim kaznama za navodno učinjeno krivično djelo klevete ili uvrede. Vladajući, na taj način, sebe nastoje da zaštite od svake kritike jer su samouvjereni da su spasioci naroda i da rade za njegovo dobro. Razumije se, da pored opozicije, novinarskih udruženja i kritičko javno mnijenje se mora boriti za demokratizaciju Republike Srpske. U protivnom bićemo, kao građani, pod presijom birokratije koja će njima oduzimati, ne samo prirodna, nego i stečena prava. Ako bismo to dopustili išli bi linijom regresije, a ne progresu. Mi bismo se vratili ispod horizonta građanskog društva u srednjovjekovni period kada su vjerske ustanove proskribovale svako ono mišljenje koje je u koliziji sa njihovim vjerskim dogmama i totalitarnom ideologijom. Zatim, ponovo bi se uveo verbalni delikt u krivičnopravnu oblast. Verbalni delikt je bio imanencija birokratsko-etatističkog modela socijalizma, dakako i jugoslovenskog. Članom 133 Krivičnog zakona SFRJ-e kažnjavano je ono mišljenje koje nije odgovaralo političkoj vrhuški države. Sloboda mišljenja i govora za svako društvo moraju biti fetiš prema kojem se ono nalazi u

subalternom odnosu. Bez toga nema progresa i perspektive nijedne društvene zajednice. **Otuda su Spinoza i Džon Stjuart Mil, bili potpuno u pravu, kada su slobodu mišljenja i govora, postavili na pijedestal uzvišene vrijednosti.** Još prije nekoliko stoljeća Spinoza je govorio da je nasilna svaka vlast koja nastoji ljudima uskratiti slobodu mišljenja. Tamo gdje ona ne postoji ljudi se pretvaraju, odnosno, gube svoj identitet "jer jedno govore, drugo misle a treće osjećaju". Zato je sloboda mišljenja vrlina koja se ne može oduzeti ljudima," a nju uspješno gaje oni ljudi koji imaju nesmetanu slobodu rasuđivanja". Takođe, Džon Stjuart Mil, kao rodonačelnik liberalizma i liberalističke ideologije, je u spisu O slobodi, branio pravo na slobodu mišljenja i govora. Ovom prilikom ćemo ga parafrazirati.Neka cjelokupno čovječanstvo ima jedno mišljenje, a samo jedan čovjek suprotno mišljenje, to isto čovječanstvo u totalitetu nema pravo oduzeti slobodu mišljenja onom čovjeku čije mišljenje je u koliziji sa mišljenjem čovječanstva kao cjeline.

I u Srbiji,koja sve više kopira koncept neoliberalnog društva Zapada, sloboda mišljenja i govora se anatemiše i dovodi u pitanje. Oštrica kritike je upućena posebno prema humanističkoj inteligenciji zbog njene sklonosti kritičkom mišljenju. To se na eklatantan način može ilustrirati konkretnim primjerima. Profesor, Milan Brdar, sa Beogradskog univerziteta, je optužen zbog svog nipodaštavajućeg stava prema el-dži-bi-ti populaciji. Na jednom predavanju studentima je potencirao, da u vremenskom periodu njegovog studiranja, homoseksualnost je bila identifikovana sa bolešću. Pri tome je bio konsterniran činjenicom što danas prema tom fenomenu, društvena zajednica u Srbiji, ima više apologetski nego kritički odnos. Ovdje se radi o nečemu što treba tolerisati i što više ne ulazi u domen društvene patologije.Takođe,on je bio optužen i zbog toga što je na predavanju studentima izrekao, po standardima novogovora i političke korektnosti, zabranjeno mišljenje da je prilikom njegovog studiranja homoseksualnost u udžbenicima psihijatrije "bila oglašena kao bolest".

Isto tako, profesor Branislav Ristivojević, sa Pravnog fakulteta, u Novom Sadu, je bio izložen institucionalnom disciplinovanju. Njegove kritičke opservacije u vezi usvojenog Zakona o sprječavanju nasilja u porodici u Srbiji, završile su osudom pred najvišom sudskom instancom, Vrhovnim kasacionim sudom u Srbiji.

Što se tiče, profesora Miše Ćurkovića, iz Instituta za filozofiju i društvenu teoriju,on je proskribovan zbog svog teksta u Politici, na temu propagiranja homoseksualnih vizija na uređenje društva (konkretno u okviru obrazovnih institucija). A, profesor Vladimir Dimitrijević, je bio suočen sa optužbom da je u svom tekstu, U odbrani prirodne porodice, izvršio čin diskriminacije protiv homoseksualaca. On ih je anatemisao, što se manifestno verifikovalo u činjenici da je povrijedio njihova

prava, i to, prvenstveno ona zaštićena Ustavom Srbije i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Iz svega, do sada rečenog, može se izvesti generalni zaključak da su, "progresivne snage" u Srbiji, od nasljeđa Francuske buržoaske revolucije 1789-e godine, više fetišizirale giljotinu i jakobinsku diktaturu, nego što su akceptirale vrijednosti proklamovane Deklaracijom o pravima čovjeka i građanina. U njoj se, na jednom mjestu, doslovno kaže sljedeće "Pravo na izražavanje sopstvenih misli i stavova putem štampe ili na druge načine, pravo na miroljubiva okupljanja, slobodno ispovijedanje religije ne može biti zabranjeno".

Dakle, **sloboda mišljenja i govora su civilizacijske vrijednosti koje se ne smiju dovoditi u pitanje.** Prema njima moramo imati idolopoklonstvo. Ukoliko, u odnosu na njih, imamo nihilistički odnos onda je to put da prihvatimo koncept nedemokratskog totalitarnog društva, a ne **poželjnog, demokratskog društva "u kojem je sloboda pojedinca uslov slobode za sve"** kako bi rekli marksisti. Postavlja se pitanje, zašto se više na ovu temu ne angažuju intelektualci i akademska zajednica uopšte? U osnovi definicije modernog intelektualca stoji težnja da se kroz društveno angažovani naučni i teorijski rad stvaraju bolji uslovi za život zajednice u kojoj jedan intelektualac živi, međutim danas brojni naučni radnici i larpurlartistički se bave svojim poslom živeći izolovano od drugih ljudi sa kojim dijele životni prostor. Radi potrebe da se istakne građanska hrabrost, teorijska dosljednost i spremnost da se nepravde, teškoće i patnje iznesu pred oči javnosti, danas je uloga angažovanog intelektualca u intelektualnom, prosvjetiteljskom i političkom smislu relevantnija nego ikad ranije. Angažovani intelektualac predstavlja primjer kako se idejama i znanjem može uticati na društveni, politički, kulturni i javni život, stalno naglašavajući da se za demokratiju, želimo li da ona opstane, moramo iznova boriti i izboriti. Uloga angažovanog intelektualca podrazumijeva pitanja kako bi trebalo da izgleda prava demokratija, na koji način se podrivaju njeni ideali i praksa. Posebno je važno postojanje angažovanih intelektualaca u vremenima današnjih nevremena i brojnih turbulencija, tiranije, nasilja, finansijskog terora i rastućeg populizma i autoritarizma. Ovo je veoma bitno, ne samo za akademsku javnost i studente, već i za širu populaciju, te društvo, državu, zajednicu i njenu bezbjednost uopšte. Teško je razdvojiti intelektualni angažman od političkog i vlada uvjerenje da obrazovanje, kojem treba vratiti obraz kako institucionalno, tako i vaninstitucionalno, mora biti djelatno u osvajanju slobode, a ne samo instrument traganja za istinom. Profesori, umjetnici, novinari i ostali intelektualci imaju odgovornost da studentima i široj javnosti prenesu znanje i vještine neophodne za razvijanje kritičkog mišljenja, samospoznaje i samostalnosti naspram poslušnosti. Nije dovoljno samo sticanje kritičkog mišljenja, već angažovani intelektualci moraju da razviju etičko mišljenje i osjećaj društvene odgovornosti i prodube čovjekove mogućnosti da živi dostojanstveno, životom ispunjenim slobodom, poštovanjem, brigom za drugog i pravednošću.

I na kraju, naš pledoaje, u sažetoj formi glasi visoko vrednujemo društveni angažman novinarstva Republike Srpske i Srbije gdje je posao novinara težak, stresan i društveno odgovoran. I, pored toga, oni i dalje stoje na braniku odbrane slobode mišljenja i govora, bez kojih Republika Srpska i Srbija ne mogu ići linijom progresa. U protivnom, prijeti im sunovrat i njihova egzistencija će biti ozbiljno dovedena u pitanje... **Po svim ovim pitanjima, temama i dilemama treba pomiriti**

interese svih segmenata društva Republike Srpske, BiH i graditi mostove koji spajaju suprotne obale...